

სალომე ომიადე
Salome Omiadze

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
Faculty of Humanities

ბრძანებითის ზმნურ ფორმათა შესახებ
ბაგრატ ბატონიშვილის სამზარეულოს წიგნში
On the Imperative Verb Forms in Prince Bagrat's Cookery
Book

საკვანძო სიტყვები: კულინარიული რეცეპტი, საინსტრუქციო დისკურსი, აქტიური ზმნები, წართქმითი ბრძანებითის ფორმები.

Keywords: culinary recipe, instructive discourse, action verbs, affirmative imperative verb-forms.

Prince Bagrat's cookery book was published in the Georgian language in St. Petersburg in 1818. This book, which is a collection of cooking recipes, embraces instructive texts. Since, in the majority of cases, the directions of cooking express the action to be performed, the text under analysis abounds in affirmative imperative forms of action verbs addressed to the second person singular.

Taking into account the period in which the collection was published, it is not surprising that the book contains diverse examples of language norms. This diversity is also notable in the formation of the second person imperative. The text contains parallel forms peculiar of both Old and New Georgian: unmarked and marked forms of the Simple Past, i.e. the forms where the marker *o* /i/ does not function (დააჭერ /daacher/ – დააჭერი /daacheri/ (cut)). Out of these forms, the unmarked forms are more dominant; forms with endings -ევ /-ev/ and -ე /-e/ (ჩააგდევ /chaagdev/ / ჩააგდე /chaagde/ (drop)); past forms with suffix -ივ /-iv/ (derived from the present tense suffix -ევ /-ev/ – ევ /ev/ > ივ /iv/); forms with both preserved and lost *g* - /v/ (არჩევ /archev/ – დაარჩივ /daarchiv/ / დაარჩიე /daarchie/ (sort out)). Verbs with base-marker -ობ /-ob/, which have preserved the stem consonant *g* /v/ in the New Georgian, are found in the text under analysis without the consonant *g* /v/ (აცხობ /atskhob/ – გამოაცხე /gamoatskhe/ (bake), აწყობ /atskob/ – ჩააწყე /chaatske/ (put), cf. New Georgian: აცხობ /atskhob/ – გამოაცხვე /gamoatskhve/ (bake), აწყობ /atskob/ – ჩააწყვე /cahaatskve/ (put). The subject and object person markers are used non-systematically and excessively.

Almost all the recipes in Prince Bagrat's collection are of the same structure and usually start with the verb „მოიღე“ /moighe/ (take), which is always given in the singular form like other instructive verbs. In Barbare Jorjadze's cookery book, the texts of recipes start in diverse ways, but the verb „მოღება“ /mogheba/ (take) is also frequent there. However, in Jorjadze's book, this verb is given in the plural form „მოიღეთ“ /moighet/ (take), and is sometimes replaced by the verb „აიღეთ“ /aighet/ (take). Other imperative verbs in Barbare Jorjadze's book are also given in the plural form. The verb „მოღება“ /mogheba/ had numerous meanings in Old Georgian (bring, get, take, deprive of, take off/skim). In contemporary Georgian, this verb is found only in set expressions: „ბოლოს მოღება“ /bolos mogheba/ (to put an end to something) and „მოწყალების მოღება“ /motskalebis mogheba/ (give alms). In the culinary discourse of the 19th century, the verb მოღება /mogheba/ means “to take”. Prince Bagrat's collection of recipes was published 56 years later than Barbare Jorjadze's book. It is undoubtedly interesting to compare these books not only with reference to the imperative forms but also in numerous other aspects, since they represent two important sources of the linguocultural data of the 19th century.

ბაგრატ ბატონიშვილის წიგნში, რომელიც 1818 წელს პეტერბურგში ქართულ ენაზე გამოიცა, რუსულის გზით შემოტანილი, ქართულს მორგებული ევროპული სამზარეულოა წარმოდგენილი. აღნიშნული წიგნი, როგორც კულინარიულ რეცეპტთა კრებული, საინსტრუქციო ხასიათის ტექსტებს აერთიანებს. სწორედ საინსტრუქციო ხასიათმა განაპირობა ის, რომ ლათინური წარმომავლობის საერთაშორისო სიტყვა რეცეპტმა, რომელიც თავდაპირველად მხოლოდ სამედიცინო

ნო სფეროში გამოიყენებოდა, მოხმარების არე გაიფართოვა და გასტრონომიულ დისკურსშიც დაიმკვიდრა ადგილი – სამედიცინო რეცეპტი წამლის დამზადება-მიღების წესებს განსაზღვრავს, კულინარიული რეცეპტი კი საჭმლის მომზადებისათვის საჭირო მითითებებს გვანდის. რადგან მითითება უმეტეს შემთხვევაში ზმნით გადმოცემულ მოქმედებას შესასრულებლად სახავს, ჩვენს საანალიზო ტექსტშიც აქტიურ ზმნათა წართქმითი ბრძანებითი ფორმები ჭარბობს, რომლებიც მხოლოდით რიცხვში მდგომ მეორე პირს მიემართება.

ძველ ქართულში II ბრძანებითი მეორე პირის ფორმები სუბიექტური პირის ნიშნის უქონლობით უპირისპირდებოდნენ სათანადო წყვეტილის ფორმებს, რომელთა ფუძესაც ეყრდნობოდნენ. ახალი ქართული კი, რომელსაც ბრძანებითი კილოს საკუთარი მწკრივი არ მოეპოვება, წართქმითი ბრძანებითი მეორე პირისათვის ასევე წყვეტილის ფორმებს იყენებს და ასევე უნიშნოდ, თუმცა ამ უნიშნობას განსხვავებული საფუძველი აქვს – მეორე სუბიექტური პირის ნიშანი თხრობითი კილოს ფორმებთან ახალ ქართულში თითქმის არ იხმარება. ამდენად, ბრძანებითი ფორმას მეორე სუბიექტური პირის ნიშანი არ უნდა ჰქონდეს. არ უნდა ჰქონდეს ნიშანი სახელობითში მდგომ მესამე ობიექტურ პირსაც მხოლოდით რიცხვში როგორც ძველ, ასევე ახალ ქართულში. ჩვენი საანალიზო მასალა კი განსხვავებულ სურათს გვიჩვენებს – **ჰ-** / **ს-** პრეფიქსები გამოიყენება ორიპირიან გარდამავალ ზმნებში: **დაჰკიდე** / **შეჰკიდე** / **ჩაჰკიდე**, **გაჰქენ**, **დაჰყარე**, **დასდგი**, **გასწურე** / **გარდასწურე** ... დასტურდება **ჰ-** და **ს-** პრეფიქსების კონტამინირებით მიღებული **ჰს-** პრეფიქსის ხმარების შემთხვევებიც: **დაჰსჭერ**, **გაჰსწურე**, **შეჰსდე** / **დაჰსდე**, **გაჰსტენე** და მისთ. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ დამოწმებულ ზმნათაგან ზოგიერთს პარალელური უნიშნო ფორმაც ეძებნება, ზოგჯერ ძალიან ახლოსაც – იმავე რეცეპტის ფარგლებში: „ამოიღე და **დადე** სინზედა, და ზედ და-ასხი ცოტა ღვინო და ცოტა მარილიც მოაყარე, და **დაჰსდე** საცერზედ რომ დაინრიტოს“ (ბატონიშვილი, 1918, გვ. 100). შეგვხვდა **ს-**ს გაორმაგების მაგალითიც: „მეჟვე კომში ესოდენივე ... და**სს**ჭერ ანუ დაჩეჩქვე და ჩაყარე ამას შინა“ (გვ. 133). შეწყვილებული **ჰს-** უკუთქმითი ბრძანებითი გამოხატვისასაც დასტურდება: „ნუ გა**ჰს**ჭრი“, გვხვდება სხვა მაგალითებშიც: სამპირიან ზმნებში – „გაათბე ეს წვენი და აჭამე, ესე ღიახ საუცხოვო არის, სუსტის ავანტყოფისათჳს და მი**ჰს**ცემს, დიდ ყუათს“ (გვ. 5), აბსოლუტურ-სტატიკური (ტერმინის შესახებ იხ. მელიქიშვილი, 2014, გვ. 26-27) ერთპირიანი ზმნის ანმყოში: **ჰს**წერია და სხვ.

კრებულის შექმნის დროის გათვალისწინებით, ნორმირების ერთგვარი სურათი მოსალოდნელი არც იყო. დამოწმებულ სიჭრელეს ზედმიწევნით ესადაგება აკაკი შანიძის მოსაზრება, რომელიც მან ანტონ კათალიკოსის გრამატიკული სკოლის შეფასებისას გამოთქვა: „კათალიკოზისთვის ამ პრეფიქსს (ცალად **ჰ-**ს, ტყუბად **ჰს-**ს) წმინდა მორფოლოგიური მნიშვნელობა არა აქვს: მისთვის იგი არც **S₂**-ია და არც **O₃**, არამედ რაღაც სამკაული, რომელიც საჭიროა ზმნის ფორმაში აკუსტიკური შთაბეჭდილების გასაძლიერებლად. თუ არა ასე, სხვაგვარად ვერ ავხსნით მას კათალიკოზის მიერ ნახმარ ზმნის ფორმებსა და სახელებში“ (შანიძე, 1981, გვ. 221). ამგვარადვე უნდა აიხსნას ბაგრატ ბატონიშვილის მიერ გამოყენებული შემდეგი ფორმებიც: **ჰს**ენებული, **მჰს**გავსი.

განსახილველ ზმნათა დაბოლოებას რაც შეეხება, წყვეტილის წარმოების ყველა ტიპის ნიმუშები დადასტურდა. უნიშნო ტიპი, რომელიც მხოლოდითის ფორმებში ნორმა იყო ძველი ქართულისათვის და ახალ ქართულში თითქმის არ გვხვდება (შეიძლება შეგვხვდეს მხატვრულ დისკურსსა და იშვიათად ზეპირ მეტყველებაში, კერძოდ, ბრძანებით წინადადებაში, ისიც სტილიზაციისთვის, იუმორითა თუ ირონიით), ჩვენს საანალიზო მასალაში შემდეგი ფორმებით არის წარმოდგენილი: **გაფცქვენ, დასსჭერ, დაჰსჭერ, დააჭერ, ჩააჭერ, გაუჭერ, გააკარ, მოაკარ, დაჰკარ, მიეც, უყავ, გაჰქენ** და მისთ. ჩამოთვლილი ზმნები ახალ ქართულში ნართაულ -ი-ს გვიჩვენებენ და ადასტურებენ კანონზომიერებას: „თუ საყრდენი მორფემა არის მარცვლოვანი და ნამყო ძირითადის სუბიექტური მესამე პირის ფორმებში კარგავს ხმოვანს, ზმნური ფორმა დაირთავს -ი ელემენტს, რომელიც თავისუფლად მონაცვლეობს ნულთან“ (გოგოლაშვილი, 2010, გვ. 360).

ბევრად ნაკლები ზმნა შეგვხვდა ი დაბოლოებით, მაგალითისთვის მოვიყვანოთ **სხმა** ზმნის სხვადასხვა ზმნისწინიან ფორმებს: „**მერე დაჰსჭერ და ზედ გარდაასხი** სოუსი რომელიც გენებოს“ (გვ. 53); „**ზედ დაასხი** ერთი სტაქანი სქელი წვენი ჯორცისა“ (გვ. 54); „**ერბოში ფქვილი ჩაყარე ცოტაოდნათ მოხრაკე ცეცხლზე, და ჩაასხი** ამაშივე“ (გვ. 3). ნართაული ი-ს დათარიღებასთან დაკავშირებულ მსჯელობაში ზ. სარჯველაძე იმონებს კონტექსტს **X** საუკუნის ხელნაწერიდან („წმინდათა ცხორებანი“), რომელშიც იმავე ზმნის „შთა“-ზმნისწინიანი **II** ბრძანებითის ფორმა ი დაბოლოებით არის დადასტურებული, იქვე ი დაბოლოებითვეა წარმოდგენილი „მიეცი“ ფორმაც: „**ჰრქუა წმიდამან სვეონ: მიიღე მტუერისაგან და შთაასხი წყალსა და მიეცი იგი ყრმასა**“ (სარჯველაძე, 1984, გვ. 441). მეცნიერი აღნიშნავს, რომ ნართაული ი სალიტერატურო ენის ძეგლებში **IX** საუკუნიდან გვხვდება და გამოთქვამს ვარაუდს, რომ იგი ცოცხალ მეტყველებაში უფრო ადრე, **VII-VIII** საუკუნეებში უნდა არსებულიყო.

სიხშირით ყველას ე-სუფიქსიანი წარმოების მაგალითები სჭარბობს. მათ შორის გვხვდება ისეთი ფორმები, რომლებსაც წყვეტილის ნიშნად **-ე** სუფიქსის თავდაპირველი სახე **-ევ** მოუდით. ეს არის ზმნები, რომლებიც წყვეტილში მესამე სუბიექტური პირის ნიშნად **-ო-ს** გვიჩვენებენ: **დაალებევ, ანრთევ, დადევ / დაჰსდევ / შეჰსდევ, მოამხევ** და სხვ. აღნიშნული ჯგუფის რამდენიმე ზმნა ორივე დაბოლოებით დავადასტურეთ: **ჩააგდევ / ჩააგდე, დაანყევ / დაანყე, ჩაანყევ / ჩაანყე, ჩაურჭევ / ჩაურჭე. „ჩადევ“** ფორმის თანხმომოვანმოკვეცილი ვარიანტი ტექსტში არ ჩანს, ერთგან კი მისი ნართაულხმოვნისა სახეობა გვხვდება (ვიმონებთ დედნის პუნქტუაციით): „**ბრინჯი და ქიშმიში ერთათ მოხარშე, აურივე ცოტა თაფლი ზემოჰსხენებულს ცომსავით გააკეთე ჩადევი** ესე, და გამოაცხე, კარგი ფიროგი იქმნება“ (გვ. 14-15). **დავდევი II დავდე** ტიპის პარალელურ ფორმათა შესახებ მსჯელობს გ. გოგოლაშვილი და აღნიშნავს, რომ **დებს** ზმნის წყვეტილის მესამე პირის ფორმების – **დადვა II დადო** – გვერდით, რომლებიც ქართული ენის განმარტებითა და ორთოგრაფიულ ლექსიკონებში კანონზომიერ, თანაბარუფლებიან ფორმებად არის წარმოდგენილი, ასევე წყვილად უნდა დასტურდებოდეს პირველი და მეორე პირის ფორმებიც: **დავდევი II დავდე, დადევი II დადე: „ქართული ენის განმარტებით და ორთოგრაფიულ ლექსიკონებში, სამწუხაროდ,**

სუბიექტური I და II პირის პარალელური ფორმები არაა წარმოდგენილი, საჭიროებას კი ვგრძნობთ“ (გოგოლაშვილი, 2010, გვ. 387).

დამოწმებულ შენიშვნას, ჩვენი მხრივ, დავამატებთ, რომ კორპუსულ მონაცემებზე დაყრდნობითა და თანამედროვე ბეჭდური მედიის ენაზე საკუთარი დაკვირვებით, მესამე სუბიექტური პირის ფორმად **დადვა** თითქმის აღარ იხმარება, XX საუკუნის 20-იანი წლებიდან **დადო** იფართოვებს გამოყენების არეს და, შეიძლება ითქვას, დღეისათვის გაბატონებული ფორმაა. რაც შეეხება I და II პირის პარალელურ ფორმებს, მართალია, ე-სუფიქსიანები (დავდე, დადე) გაცილებით მაღალი სიხშირით გამოიჩენიან, თუმცა არც -ევ(ი) დაბოლოების მქონე ფორმებს (დავდევი, დადევი) დაუკარგავთ ასპარეზი. ამდენად, საჭიროება მართლაც არის და, ზემოთქმულიდან გამომდინარე, უფრო აქტუალურიც გახლავთ პირველ და მეორე პირთა პარალელური ფორმების შესახებ ენის მატარებელთა ინფორმირება. აქვე ისიც უნდა აღვნიშნოთ, რომ ორთოგრაფიულ ლექსიკონში II პირის პარალელური ფორმები წარმოდგენილია, მაგრამ წარმოდგენილია როგორც ბრძანებითის ფორმები და არა წყვეტილისა: „დადე **ბრძან.** [II დადევი] (დადებს)“ (თოფურია, გიგინეიშვილი, 1998, გვ. 208). ეს კი არასპეციალისტს, რომელსაც არ სმენია ბრძანებითისა და წყვეტილის ფორმათა მიმართების შესახებ, ვერ დაეხმარება პასუხის მიღებაში, მით უფრო, რომ წყვეტილის ფორმებთან თითოეულის მხოლოდ ერთი (ახალი ქართულისათვის უპირატესი) ვარიანტი დასტურდება: „დადებს, დადო [II დადვა], (დავდე, დადე); დადოს [II დადვას]; დაუდვია“ (იქვე). ორთოგრაფიულ ლექსიკონში სამივე პირის პარალელურ ფორმათა წარმოდგენით თვალსაჩინო გახდებოდა ძველ და ახალ პარადიგმათა თანაარსებობაცა და თითოეული პარადიგმის ფარგლებში ფორმათა ურთიერთმიმართებაც: **დავდე** [III დავდევი], **დადე** [III დავდევი], **დადო** [III დადვა].

ე-ზე დაბოლოებულ ფორმათა შორის გამოიყო რამდენიმე -ობ-თემისნიშნისა ზმნა, რომლებსაც მეორე სუბიექტური პირის ბრძანებითის (წყვეტილის) ფორმებში ფუძისეული ვ თანხმოვანი არ უდასტურდება – **ჩაანყე**: „ამოიღე და ჩაანყე ჭურჭელში“ (გვ. 29), **დაანყე**: „დაანყე თეფშზედ, და ზედ დაასხი სოუსი“ (გვ. 55), **მოანყე**: „ზედ მოანყე ნუშის გული მოხარშული და დაყოფილი ნახევრად“ (გვ. 88), **გამოაცხე**: „ისე გამოაცხე, ვითარცა ზემო წერილ არს“ (გვ. 14), **ჩაურჭე**: „მოიღე და დახვრიტე ხორცი შიგ ჩაურჭე ღორის ღორის ქონი“ (გვ. 57). დამოწმებული ფორმები დღესაც შეიძლება შეგვხვდეს, თუმცა არანორმატიულად შეფასდება, რადგან თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმათა მიხედვით, ფუძისეული ვ უნდა შენარჩუნდეს „ნამყო ძირითადის მხოლოდობით რიცხვის I და II პირის და მრავლობითი რიცხვის ყველა პირის ფორმებში იმ ზმნებში, რომლებიც თურმეობით პირველში (კითხვაზე: რა უქნია?) ვ ბგერას წარმოგვიდგენენ ფუძეში“ (ნორმები, 1986, გვ. 15).

უმეტესად არქაულ ვითარებას გვიჩვენებენ -ევ-სუფიქსიანი ფუძედრეკადი ზმნები. ამ ზმნათა წყვეტილის ფორმებში **-ევ** სუფიქსს **-ივ** ენაცვლება ისე, რომ, ძველი ქართული ენის ტექსტების მსგავსად (შთაბნევე, შეანყუდივე, შეაძლივე და მისთ.) **ვ** თანხმოვანი შენახულია: არჩევ – გაარჩივე: „ის დანარჩომი ჯორცი, ამოიღე გაარჩივე ძვალთაგან და დანაყე ქუფთასავით“ (გვ. 5); ურევ – აურივე,

ურივე: „ამაში **აურივე** მწუანილი და ადულე ცეცხლზედა და **ურივე**“ (გვ. 47); ახ-ვევ – გაახვივე: „ამოილე კოვზით და **გაახვივე** ამ გათხელებულს ცომში“ (გვ. 14); ამტვრევ – დაამტვრივე: „**დაამტვრივე** წვრილად შაქარი“ და მისთ. მეორე სერიის ფორმებში -ევ სუფიქსის ხმოვანნაცვალის -ივ სრულად არის დაცული ქართული ენის დიალექტებსა და XIX საუკუნის მწერალთა ენაშიც: „მენ შვიდის საქმე ავრი-ვეო და ახლა მივდივარ მერვეზე, ისიც უნდა ავრივო“ (მთიულურ-გუდამაყრუ-ლი), „გაჟკრა-გამოჟკრა ეშვები და დაამტვრივა ქვაბი“ (შიგნიკახური), „ესები აა-რჩივა, ესები დაარჩივა“ (ფერეიდნული), „ერთი ჩანთა ოქრო მაგათი მონაგროვი ჩამოვიტანე, აილე და ჩასტივე ჰაბგაშიო!“ (ჯავახური)... (ქდკ); ილიასთან ვხვდებოთ: „ხელი დამიქნივა“, „აიქნივა სადავენი“, „გაიქნივა თავი“, „გამოეუწივე ყელი“, „უნდა მოენვივა“, „თამამად შეეუტივე“, ვაჟასთან: „რად არ ირჩივა სიკვდილი“, „ნეტავი მეც კლდედ მაქცივა“ და მისთ. მაგალითების გაზრდა შეიძლება როგორც სხვა დიალექტებიდან, ასევე სხვა მწერალთა ტექსტებიდანაც.

აკაკი შანიძის „ძველი ქართული ენის გრამატიკაში“, მოქმედებითი გვარის ზმნათა უღლებაზე მსჯელობისას (157-ე პარაგრაფში „თემის ნიშანი ევ“) ვკითხულობთ: „ეს ევ მოუდის ორ ზმნას, რომელთაც იგი ჩამოშორდება II სერიის მწკრივებში. ეს არის ვა-კურთხ-ევ – ვაკურთხ-ე, ა-კურთხ-ე, ა-კურთხა და ვსძლე – ვსძლე, სძლე, სძლ-ო. სხვა ზმნები ხმოვან-მონაცვლეა: ევ გადაჰყვებათ II სერიის ფორმებში, მაგრამ ივ-ის სახით, თანაც ამ ივ-ისაგან მარტო ი რჩება, რადგანაც **ივა, ივე, ივო, ჯგუფებში ვ იკარგება**“ (შანიძე, 1976, გვ. 88). ვ-დაკარგული ფორმები ჩვენს საანალიზო ტექსტებშიც შეგვხვდა, თუმცა ბევრად ნაკლები, ვიდრე ვ-შენახული: „მოილე ტრედი გაყვლიფე და **გაახვიე** ვაზის ფოთოლში“ (გვ. 54), „კვერცხები **დაამტვრიე**“ (გვ. 70), „მოილე ნახევარ-გირვანქა კარგი ნაბლი, **დაა-რჩიე** და გაახმე ცოტად“ (გვ. 75).

ბაგრატ ბატონიშვილის კრებულში თითქმის ყველა რეცეპტი საერთო სტრუქტურისაა და იწყება ზმნით **მოილე**, რომელიც ყოველთვის მხოლოდითი რიცხვის ფორმით გამოიყენება ისევე, როგორც სხვა საინსტრუქციო ზმნები. განსხვავებული ვითარებაა ბარბარე ჯორჯაძის სამზარეულოს წიგნში, რომელშიც რეცეპტთა ტექსტებს სხვადასხვაგვარი სტრუქტურა აქვთ. **მოლება** ზმნა იქაც ხშირად გვხვდება, მაგრამ მრავლობითი რიცხვის ფორმა **მოილეთ** ჭარბობს, რომელსაც ზოგ შემთხვევაში **აილეთ** ენაცვლება. ბრძანებითის სხვა ზმნებიც ბარბარესთან უმეტესად მრავლობითი რიცხვის ფორმით არის წარმოდგენილი. **მოლება** ზმნა ძველ ქართულში მრავალი მნიშვნელობით დასტურდება (მოტანა; მიღება, ალება; წართმევა; მოხდა). თანამედროვე ქართულში მო-ზმნისწინიანი ფორმა მხოლოდ მყარ გამოთქმებში იხმარება, ესენია: „ბოლოს მოლება“ და „მონყალების მოლება“. XIX საუკუნის კულინარიულ დისკურსში **მოლების** მნიშვნელობა 'აღება': „**მოილე** იხვი და დაჰსჭერ წვრილათა ჩააგდე ცოტა ერბო და მოხრაკე, ანუ შეწვი“ (ბატონიშვილი, 1818, გვ. 45); „**მოილეთ** ორი გირვანქა ხორცი, ძალიან წმინდათ დაკეპეთ, გირვანქა ნახევარი ხახვი თან დააკეპეთ“ (ჯორჯაძე, 1874, გვ. 24). ჩვენს საანალიზო კრებულსა და ბარბარე ჯორჯაძის სამზარეულოს წიგნს შორის 56 წელია სხვაობა. ვფიქრობთ, საინტერესო იქნება მათი შედარება არა მხოლოდ ბრძანებითის ფორმათა წარმოების თვალსაზრისით, არამედ ბევრი სხვა ასპექტითაც – როგორც XIX საუკუნის ლინგოკულტურულ ცნობათა წყაროებისა.

ლიტერატურა:

- ბაგრატი ბატონიშვილი (1818). წიგნი შესამზადებელი სანოვაგეთა მზარეულთაგან, სანკტ პეტერბურლი: „იოსებ იოანესოვის სტამბა“.
- გოგოლაშვილი, გ. (2010). ქართული ზმნა: ფორმანარმოების საკითხები, თბილისი: „მერიდიანი“.
- ზექალაშვილი, რ. (2008). სალიტერატურო ენის ცვლილებები და ნორმები (წერილი მე-სამე), ზმნის მართლწერასთან დაკავშირებული საკითხები, გელათის მეცნიერებათა აკადემიის ჟურნალი, 1, თბილისი: „ინტელექტი“.
- თოფურია, ვ., გიგინეიშვილი, ივ. (1998). ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონი, თბილისი: „განათლება“.
- მელიქიშვილი, დ. (2014). ქართული ზმნის სისტემური მორფოსინტაქსური ანალიზი, თბილისი: „ლოგოსი“.
- ნორმები (1986). თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმები, პირველი კრებული, თბილისი: „მეცნიერება“.
- სარჯველაძე, ზ. (1984). ქართული სალიტერატურო ენის ისტორიის შესავალი, თბილისი: „განათლება“.
- ქდკ. ქართული დიალექტური კორპუსი <http://corpora.co/#/corpus>, მასალით სარგებლობის თარიღი 10.05.23.
- შანიძე, ა. (1976). ძველი ქართული ენის გრამატიკა, თბილისი: „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“.
- შანიძე, ა. (1981). სუბიექტური პრეფიქსი მეორე პირისა და ობიექტური პრეფიქსი მესამე პირისა ქართულ ზმნებში, თხზულებანი თორმეტ ტომად, II, თბილისი: „მეცნიერება“, 113-279.
- ციხელაშვილი, ლ. (2015). მესამე ირიბობიექტური პირის მარკირების საკითხი თანამედროვე ქართულ სალიტერატურო ენაში, ქართული სიტყვის კულტურის საკითხები, წიგნი მეთხუთმეტე, თბილისი: „თსუ გამომცემლობის სტამბა“, 117-129.
- ჯორჯაძე, ბ. (1874). ქართული სამზარეულო და საოჯახო სამეურნეო ნაცადნი ცნობანი, ტფილისი: „ექვთიმე ხელაძის სტამბა“.